

DANIŐTAY BAŞKANLIĞI'NA

Gönderilmek Üzere

DİYARBAKIR NÖBETÇİ İDARE MAHKEMESİ BAŞKANLIĞI'NA

DAVACI :	DIAKURD
VEKİLLERİ :	Av Hişyar ÖZALP ve Av Rıdvan DALMIŞ
DAVALI :	Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı
İPTALİ İSTENEN İŞLEM :	02.05.2023 tarihli idari başvurunun zımnen reddi
RED TARİHİ:	8/6/2023 (30 günlük cevap verme süresinin dolduđu ve zımnen reddedildiđi kabul edilen tarih)
DAVA KONUSU :	Zımni red kararının iptali talebini içeren dilekçedir.
AÇIKLAMALAR :	Yukarıda adı ve TC numarası yazılı müvekkilim Türkiye Cumhuriyeti uyruğu taşıyan Kürt halkına mensup bir bireydir. Müvekkilimiz, 02.05.2023 tarihinde bir dilekçeyle, davalı idareye başvurarak, mensubu olduğu Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetindeki Kürt halkının, Türkiye Cumhuriyeti devletinin Lozan anlaşması ile başlayarak ihlal ettiği ve bizatihi kendisinin de onayladığı bazı uluslararası sözleşmeler gereğince kendi kaderini tayin hakkını yani self-determinasyon hakkını kullandırmasını, maddi olaylar ve hukuki sebeplerini sunmak suretiyle talep etmiştir. Davalı idare 8/5/2023 tarihinde başvuruyu almış ancak yasal cevap süresi olan 30 gün içerisinde sessiz kalmak suretiyle zımnen reddetmiştir. Aőađıda davacının dayandığı maddi olaylar ve iptale dair hukuki sebepler sırasıyla aktarılmıştır.

1) DAVALI TARAF, KÜRT HALKINA SELF-DETERMİNASYON HAKKINI KULLANDIRMAMIŐTIR. KÜRTLERİN ETNİK, DİLSEL, TARİHİ VE KÜLTÜREL BÜTÜNLÜKLERİ, ONU TEMSİL ETMEYEN VE SİSTEMATİK BASKI VE ASİMİLASYON UYGULAYAN DEVLETİN HAKKINDAN ÖNCE GELİR. KÜRTLER BU ŞARTLAR ALTINDA VE SON ÇARE OLARAK DIŞ SELF DETERMİNASYONA BAŐVURABİLİR.

1. Dünya savaşı sonunda galip gelen İtilaf Devletleri, savaşıın mağlup devletleriyle sırasıyla barış anlaşmaları imzalamıştır. Bu kapsamda Almanya ile *Versay*, Avusturya ile *Saint-Germain*, Bulgaristan ile *Neuilly*, Macaristan ile *Trianon* anlaşmaları hayata geçirilmiştir. Her ne kadar Osmanlı İmparatorluğu ile *Sevr'de* bir anlaşma üzerinde mutabık kalındıysa da bu anlaşma çeşitli nedenlerden dolayı İtilaf Devletleri tarafından yürürlüğe sokulmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun ortadan kalkmasından sonra yerine kurulması konusunda uzlaşma sağlanan Türkiye ile sınırlar ve başkaca konulardaki ihtilafların çözülmesi için bir anlaşma yapılması gereği ortaya çıkmıştır. Belirlenen konularda Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya,

Yunanistan, Romanya, Sırp Hırvat ve Slovenya Krallığı ile Türkiye arasında 24 Temmuz 1923'te Lozan anlaşması imzalanmıştır.

Lozan'da kabul edilen anlaşma, Kürtlerin bir ulus olmaktan kaynaklı tüm haklarının gasp edilmesiyle sonuçlanmıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında yukarıda saydığımız anlaşmalarla birlikte Doğu Avrupa ve Ortadoğu'da pek çok yeni bağımsız devlet ve sonradan bağımsızlaşacak manda devlet ortaya çıkarken, Kürt halkı bu haktan mahrum bırakılmıştır. Oysaki Kürtler ülkeleri Kürdistan'da bin yıllardır, bazen bağımsız devlet şeklinde bazen de otonom olarak iktidardılar. Bağımsız bir devlet olarak Kürdistan I. Dünya Savaşı sonrasında değişen dünya haritasında yer almayı en az kurulan diğer yeni devletler kadar hak ediyordu. Bu anlaşma marifetiyle, denilebilir ki, Kürt halkı, küresel güçlerin kendi çıkarları için vermiş olduğu karar neticesinde yok oluşa mahkûm edilmek istenmiştir.

Lozan'da Kürtler böyle bir yok oluşa mahkûm edilirken, siyasi temsilden de mahrum bırakılmışlardır. Kürtlerin ülkeleri parçalanmış, bir dizi anlaşmayla yeni kurulan Türkiye Irak ve Suriye gibi devletlerin egemenlikleri altına verilirken, kendilerine söz söyleme hakkı da tanınmamıştır. Üstelik yeni devletler self-determinasyon hakkına binaen kurulurken Kürtlere bu hakkı kullanma fırsatı verilmediği gibi bu hak gaspının gerekçelerini ortaya koymaya çalışma gereği bile duyulmamış, Kürtlere toprakla birlikte alınıp satılan ve el değiştiren serf muamelesi yapılmıştır.

Aslında diğer imzacı devletlerin heyetleriyle birlikte Türk Heyeti, Kürtlerin Lozan'da temsil edilmemelerinin hukuki ve siyasi olarak anlaşmayı kadük bıraktığının çok iyi farkındaydı. Bundan dolayıdır ki Musul meselesi tartışılırken İsmet İnönü kendilerinin Kürtleri de temsil ettiğini şu sözlerle vurgulamıştır : *'' Kürtlerin kendi istekleriyle Türk yönetimi altına geçtikleri ve kaderlerini Türkiye'nin kaderine bağladıkları tarih göstermektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Türklerin olduğu kadar Kürtlerin de Hükümetidir çünkü Kürtlerin gerçek ve meşru temsilcileri Millet Meclisine girmiştir ve Türklerin temsilcileriyle aynı ölçüde ülkenin hükümetine ve yönetimine katılmaktadırlar''*. İnönü, Lozan görüşme tutanaklarına giren bu sözleriyle Kürtlerin self-determinasyon hakkını Türkiye'ye katılarak kullandığını, Türkiye'nin siyasi karar alma süreçlerinde ve yönetiminde Türklerle eşit temsil ve hakka sahip olduğunu ifade etme gereği duymuştur. Bilindiği gibi kendi kaderini belirleme hakkının yani self-determinasyon hakkının kullanımının bir ülkede çoğunluk olan bir halkın açık irade beyanıyla gerçekleşeceği uluslararası hukukun tartışılmaz bir kuralıdır. Diğer yandan İnönü'nün bu sözleri aslında yeni kurulacak olan Türkiye devletini birlikte yöneteceklerine dair bir vaat de içeriyordu. Ancak anlaşmadan sonra verilen sözler unutulacak, yeni doğan devlet sadece tek bir etnik gruba özgülenecekti.

Oysaki Kürtler, hiçbir zaman ve hiçbir şekilde bu haklarını Türkiye'ye katılmak için kullanmamışlardır. Türk heyetinin bu sözleri gerçeğe ve adalet duygusuna aykırıdır. Kürtlerin Türkiye Millet Meclisinde temsil edildikleri, hatta yönetime ortak oldukları savı dayanaktan yoksundur. O dönem mecliste bulunan Kürt vekillerin halkın iradesi ve isteğiyle meclise girmedikleri, onları temsil etmedikleri her türlü tartışmanın üstündedir. Kürdistan'ın hiçbir şehrinde Kürt halkının katıldığı özgür seçimler veya Türkiye'ye katılmak isteyip istemediklerine ilişkin plebisit yapılmamış, Kürt vekilleri denen kişiler ise hâkim yöneticiler tarafından atanmışlardır. Kürtlerin Lozan'da temsil edilmediği gerçeği karşısında, bu yetkilerin zaten Türk temsil heyetine devredildiği savı geçersizdir. Bir halkın kaderini belirleyecek, Kürt halkını ve yaşadığı coğrafyayı bölecek bir kararı Kürt toplumunun tamamına sormamak veya bir kısım kişi ve gruplar üzerinden göreceli bir meşruiyet izlenimi yaratmak *Nemo plus iuris ad alium*

transferre potest quam ipse habet ilkesiyle de çelişmektedir. Hiç kimse başkasına sahip olduğu haklardan daha fazlasını devredemez. Aksine yapılan işlem batıldır.

Siyasi temsilden yoksun olmanın ve siyasi karar alma süreçlerinde yer almamanın self-determinasyon hakkını ve buna bağılı olarak ayrılma hakkını doğurduğunu Türk Heyeti ve Kürt halkını esarete mahkûm eden diğerk imzacı devletler çok iyi biliyordu. Her ne kadar Britanya Heyeti Türkiye meclisindeki Kürtlerin Kürt halkını temsil etmediklerini dile getirmiş ve doğru sorular sormuşsa da bunu sadece Musul ile ilgili tasarıları gereğı yapmış, yeni kurulacak devletlerin tabiiyetine ve sınırlarına katılmaya zorlamakla Kürtlerin haklarının gasp edilmesine ortak olmuştur.

Lozan'da Kürtlerin siyasi temsil sorunun tartışıldığı günlerde Mustafa Kemal Kürtlere özerklik tanınmasıyla ilgili projeyi bir kez daha şu sözlerle gündeme getirmiştir:

‘‘Binaenaleyh başlı başına bir Kürtlük tasavvur etmekten ise bizim Teşkilat-ı Esasiye Kanunu mucibince zaten bir nevi mahalli muhtariyetler teşekkül edecektir. O halde hangi livanın ahalisi Kürt ise onlar kendi kendilerini muhtar olarak idare edeceklerdir. Bundan başka Türkiye'nin halkı mevzubahis olduğunda onları da beraber ifade lazımdır. İfade olunmadıkları zaman bundan kendilerine ait mesele ihdas etmeleri daima variddir. Şimdi Türkiye Büyük Millet Meclisi hem Kürtlerin hem de Türklerin sahib-i selahiyet vekillerinden mürekkeptir ve bu iki unsur bütün menfaatlerini ve mukadderatlarını tevhid etmiştir’’. Mustafa Kemal'in özerklik vaadinin ve *‘‘Kürtler ile Türkler Mecliste kaderlerini birleştirdi’’* demesinin nedeni sınırların yeniden çizildiğı siyasi bir ortamda Kürtlerin self-determinasyon haklarını kullanmasının önüne geçmek, kendi etrafında topladığı *‘‘Kürt vekilleri’’* bu vaatlerle kontrol altında tutabilmek ve Kürtlerin kaderini özgürce tayin etme hakkının hayata geçmesini engellemektir.

Lozan Barış Anlaşması imzalandıktan kısa bir süre sonra, Türkiye bir cumhuriyet olarak kuruluşunu ilan etti. Bu tarihten sonra Kürtlerin haklarının tanınması bir yana varlıkları bile inkâr edildi. 1924 anayasasında Türkiye'de yaşayan herkesin Türk olduğu kabul edildi ve yıllarca sürecek katliam, sürgün ve asimilasyon siyaseti başladı. Lozan'da meşru seçilmişler olarak takdim edilen Kürt vekiller meclisten tasfiye edildi, hatta Yusuf Ziya bey ve Hasan Hayri bey gibi bazı isimler idam edildi. Kürt dili, Kürt kıyafetleri yasaklandı.

Genelkurmay Başkanlığı tarafından bastırılan *‘‘Beyaz Kitap’’*'ta yer alan şu alıntı yeni devlete hakim yöneticilerin Kürtlere yaklaşımının özeti gibidir;

« Dağların yüksek kısımlarında, tepelerde yaz kış erimeyen karlar vardı. Güneş açınca üzerleri buzlaşan camsı parlak bir tabaka ile örtülürdü kann yüzü. Üstü sert, altı yumuşak olurdu. Bu kann üstünde yürününce, ayağın bastığı yer içeriye çöker, 'kurt-kürt' diye ses çıkarırdı. Doğulu Türkmenlere Kürt denmesinin nedeni buydu. Bölücülerin Kürt dedikleri, yüksek yaylalarda ve karlık bölgelerde yaşayan Türklerin karda yürürken ayaklarından çıkardıkları sesin adıydı ashında.

1925 yılında yürürlüğe konulan *‘‘Şark Islahat Planı’’* ile Kürtlere karşı sistemli asimilasyon siyaseti yürürlüğe kondu. Kürtlerin kültürel ve dilsel bütünlüğünü parçalamak ve uzun vadede yok etmek için Kürtçenin kamusal veya özel alan ayrımı olmaksızın kullanılmasına yasak getirildi. Planın;

‘‘Madde-14) Malatya, Elazığ, Diyarbakır, Bitlis, Van, Muş, Urfa, Ergani, Hozat, Erciş, Adilcevaz, Ahlat, Palu, Çarsancak, Çemişkezek, Ovacık, Hısn-ı Mansur (Adıyaman), Besni, Arga, Hekimhan, Birecik, Çermik il ve kaza merkezlerinde Hükümet ve Belediye dairelerinde ve diğerk

kurum ve kuruluşlarda, okullarda, çarşı ve pazarlarda Türkçe'den başka dil kullananlar; Hükümet ve Belediye'nin emirlerine karşı gelmekle suçlanacak ve cezalandırılacaklardır.

Madde-17) Fırat'ın batısındaki illerimizin bazı bölümlerinde dağılmış olarak yerleşmiş bulunan Kürtler'in Kürtçe konuşmalarını mutlaka yasaklanmalı ve kız okullarına önem verilerek, kadınların Kürtçe konuşmalarını sağlanmalıdır. " denmekteydi.

Aynı plan gereğince Kürtlerin ikincil önemdeki memuriyetlere atanması dahi yasaklandı. Fırat nehrinin doğusu için, Türkiye'nin idari yapılanmasında yeri olmayan ve Avrupalı Emperyalist devletlerin Afrika ve Asya'daki sömürge valiliklerine tekabül eden, "Umumi Müfettişlik" adlı bambaşka bir idari organ oluşturuldu. Umumi müfettişlikler, kamu hizmetlerinin oluşturulması ve sunumu anlamında bir idari organ değildi. Daha çok, bölgeyi resmîyette sınırsız sürelerle ilan edilmiş sıkıyönetim kanunları ile yöneten, gerçekte ise başına buyruk askeri valilerdi. Kaldı ki bu tarihten sonra da bölgeyi Türkiye'nin diğer yerlerinden ayrı olarak sıkıyönetim ve olağanüstü hal ile yönetme bir idari rutin haline geldi ve bu durum Kasım 2002 yılına kadar sürdü. Dolayısıyla neredeyse 80 yıldan fazla Kürdistan coğrafyası standart idari teşkilatlanma ve uygulamasının dışında sömürge valiliği yöntemleriyle idare edildi. 19 Haziran 1952 yılında Umumi müfettişlikler lağvedildiyse de Kürtçe konuşma yasağı 1991 yılına kadar, Kürtçe yayın yapılması yasağı ise 8 Mart 2006 yılına kadar devam etti. Mahkemelerde Kürtçe savunma yapma yasağı, Lozan anlaşmasınının 39/5 fıkrasının açık hükmüne rağmen 24 Ocak 2013'e kadar sürdürüldü. Çocuklara Kürtçe isim koyma yasağı, ancak Kürtçeye has bazı sesler (q,w,x) kullanmamak şartıyla ve 2014 yılından sonra mümkün hale geldi.

1950'li yıllar boyunca içinde Kürt ismi geçen bütün yer ve köy isimleri "bulundukları yerde bölücülüğe meydan vermemeleri" gerekçesiyle değiştirildi. 1952'de İçişleri Bakanlığı bağlı çalışacak olan Ad Değiştirme İhtisas Kurulu oluşturuldu. Bu komisyon binlerce köy, kasaba, dere, dağ, tepe, çay, nehir, vadi gibi yerleşim yerleri ve topoğrafik isim rastgele Türkçe isimlerle değiştirildi. Kürtçe yer adlarının Türkçeleriyle değiştirilmesi faaliyeti 1980'ler boyunca devam etti. Gözden kaçanlar haricinde Türkçe isim verilmeyen mahal veya topoğrafik şekil bırakılmadı. Bu faaliyetler sırasında örneğin Eruh'un Paris köyünün adı Üzümlü, Cizre'nin Babıköyünün ismi *Kebeli* olarak değiştirildi. Oysaki bu antik isimler yararlı birer coğrafi referanstı. Bir yerden bahsederken tutarlı ve hatasız olmak gündelik hayatta akıl karışıklığına yol açmamak için şarttır. Bir toponimist, genel kabul görmüş yerel esaslar ve yöntemleri kullanarak resmî coğrafi adları belirler. Harita ve yerel tarihe bakar, ayrıca oranın yerlileri ile görüşerek yerleşik yerel kullanımı da belirlemeye çalışır. Bu sayede bir bölgedeki yer adları aracılığıyla, etnik yerleşme biçimlerini saptar, göç hareketlerini tespit eder, oranın kültürü de korunur. Asimilasyon politikası böylelikle coğrafyayı da kapsayacak şekilde genişletildi. Bu uygulamalarla bir bilim olan toponomiye karşı suç işlendi. Yer adları değiştirilirken Türkleştirme haricinde hangi kriterlerin dikkate alındığı hala anlaşılabilir bir fenomen olmaya devam etmektedir. İsim dayatma politikası geçmişte kalmış bir uygulama da değildir. Daha 2022 yılı gibi geç bir tarihte Diyarbakır'ın "Kıtlı" mahallesinin ismi, sakinlerinin görüşü alınmadan "Fetih" yapıldı.

Lozan Anlaşması imzalandığı sırada Kürtlerin self-determinasyon hakkına haiz olduğunu belirtmiştik. Ancak sadece hiçbir zaman hayata geçirilmesine izin verilmemesi değil; anlaşmadan sonra Kürtlere karşı işlenen ve insanlığa karşı suç teşkil eden devlet uygulamaları da kendi kaderini tayin etme hakkının yaşama geçirilmesini, son çare olarak elzem, kılmaktadır.

Nitekim halen de Kürtleri yok sayan ve sistematik asimilasyon politikası bütünüyle yürürlüktedir. Yok sayma ve inkar anayasada hüküm altına alınmıştır. Anayasanın 66. Maddesinde "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür." denmekle bir

vatandaşlık standardı oluşturularak, bu standardın Türk olmak olduğu, bu standarta uymayan (kendini Türk görmeyen) kimselere vatandaş olarak bakılamayacağı, kanunen hüküm altına alınmıştır. Gerçekte ise Türkler de Araplar, Japonlar, İngilizler ve Kürtler gibi bir millet olmanın öncesinde bir etnisitedir. Buna Atatürk milliyetçiliği denmesi, Türkiye’de yaşayan tüm etnik unsurları temsil eden şemsiye bir kimlik olduğu ve Türk halkı dışındaki halkları inkâr etmediği iddiası gerçeğin üstünü örtmeye yetmemektedir. Kaldı ki anayasanın dibacesinde bulunan *“Hiçbir faaliyetin (...) Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği”* şeklindeki ifadede vatandaşlık haklarının sadece bir etnisiteye özgülendiğini, diğerlerinin kültürlerinin, dillerinin, tarihlerinin vs hiçbir ehemmiyeti olmadığını çarpıcı bir şekilde ifade etmektedir. Bu vurgu anayasa ve kanunların tamamına hâkimdir. Vatandaşlık haklarının, örneğin anadilde eğitim ve öğretim alma hakkının, sadece bir etnik topluluğa özgülendiği, Türk olmayanların kamu hizmetlerinin sunumundan ve ondan eşit pay almaktan tamamen dışlandığı ve etnik ayrımcılık yapıldığı Milli Eğitim Bakanlığı’nın her yıl alınan Kürtçe öğretmeni sayısından da anlaşılabilir. Her yıl yapılan yüzbinlerce başvuruya rağmen, Kürt çocuklarına tanındığı iddia edilen Kürtçe ders alma hakkının hayata geçmemesi için, devlet alınacak öğretmen sayısını sembolik sayıda tutmaktadır. Hak eğer yaşama geçirilemiyorsa, hak falan değildir.

İsmet İnönü’nün Lozan’da Kürtlerin ve Türklerin devleti birlikte yöneteceğine dair vermiş olduğu ve daha önce paylaştığımız sözlerine uymadığını ifade etmiştik. Kürtler halen devlette siyasi temsilden yoksundur. TBMM’ye üye olarak katılan herkes meclise Türk olarak katılmakta ve öyle davranmak zorunda kalmaktadır. Kürtlerin kendi kimlikleriyle temsil ve karar alma süreçlerinde bulunmaları imkânsızdır.

Toprak bütünlüğünün korunmasını isteme hakkı, ancak ülkesinde yaşayan tüm halkların siyasi haklarını tanıyan ve iktisadi sosyal ve kültürel düzeylerini geliştirmelerine imkân veren devletler için söz konusu olabilir. Başka bir deyişle, bir halkın kendi geleceğini belirleme hakkının ayrı bir devlet kurmaya yönelmemesinin en büyük güvencesi, onların self determinasyon hakkını içsel anlamı ile tanıyan yönetimlere sahip ülkelerde yaşamalarıdır. Bu şartların mevcut olmadığı durumlarda, içsel anlamdaki self determinasyon hakkının dışsal anlamdaki self determinasyon hakkına dönüşeceği söylenebilir. O nedenle ülkesi içindeki bir azınlık grubuna karşı baskı ve şiddet uygulayan bir devlet, bir topluluğun yaşadığı topraklarda çoğunluğu oluşturması ve kendi siyasi temsilcilerine sahip olması halinde bu topluluğun ayrı bir devlet kurma hakkını yok saymaktan artan ölçüde zorlanacaktır. Sömürge durumunda olan halklarla, toprakları işgal altında olan halkların dışsal anlamda kendi geleceklerini belirleme hakkına sahip olduğu konusunda, hem devletlerarasında, hem de doktrinde, bir görüş birliği olduğu söylenebilir. Benzer şekilde, halk olma niteliğine haiz olan azınlık gruplarının merkezi hükümetin ciddi baskısına maruz kalmaları halinde, bunların ayrı bir devlet kurmaya hak kazanacağı görüşü giderek taraftar toplamaktadır. Kosova’nın bağımsızlığına giden süreç bunun açık bir örneğidir. Bu şartlar Çin’in hâkimiyeti altındaki Doğu Türkistan’da da rahatlıkla ileri sürülebilir. Çin Halk Cumhuriyeti’nin kurulması ile birlikte 1949’da işgal ve ilhak yoluyla toprakları Çin tarafından ele geçirilen ve bu tarihten itibaren hem tavizsiz bir asimilasyon politikasıyla zorla Çinleştirilmeye çalışılan, hem iktisadi ve siyasi temsil noktasında mağdur edilen ve dışlanan, hem her türden devlet baskısını ve şiddetini hisseden ve hem de yönetimin teşviki sonucu buralara gelen Han Çinlilerinin istilasını sonucunda kendi ana yurtları olan Doğu Türkistan’da sayısal olarak azınlık durumuna düşürülmüş bulunan Uygurların ve diğer Müslüman toplulukların benzer şekilde Çin’den ayrılarak kendi bağımsız devletlerini kurma hakkına sahip oldukları ileri sürülebilir. Konuya bu açıdan bakıldığında çok uzun bir zamandır sınırları içinde yaşadıkları devletlerin ve onların güvenlik güçlerinin baskısı ve zulmü ile karşı karşıya olan,

yaşadıkları coğrafyada çoğunluğu oluşturan ve farklı dilsel, dinsel ve etnik kimliği olan Keşmir ve Çeçenistan'ın Müslüman halklarının sırasıyla Hindistan ve Rusya Federasyonundan ayrılarak kendi devletlerini kurmaya hak kazanmaları gerektiği söylenebilir.

Modern devletin varoluş nedeni ve nihai amacı kendi varlığını idame ettirmek değildir. Eğer öyle olsaydı devletin halk üzerinde tahakküm kurduğu otoriter ya da totaliter rejimler olağan karşılanabilirdi. Aksine devletin varoluş nedeni, vatandaşların müreffeh, huzurlu, tatminkâr ve özgür bir hayat sürmelerini sağlamak ya da en azından bu sürece katkıda bulunmaktadır. Halkların kendi geleceklerini belirleme hakkı, devletin millet için var olduğunu teyit etmiş olmaktadır. O nedenle bugün devletle bireyin ve toplumsal grupların ilişkisi insan hakları ve demokrasi çerçevesinde şekillenmek durumundadır. Bunun ilk adımı da devlet-toplum sınırlarının eşitlik merkezli olarak çizilmesidir. Devlet, dâhili sınırları içinde rasyonel, tutarlı ve yansız davranmak zorundadır. Yansız ve rasyonel olmakla kastedilen etnik, dinsel veya ırki ölçütlerin devlet-uyruk ilişkilerinde belirleyici olmamasıdır. Aksi halde devletle azınlık olan uyrukları arasında egemenlik krizi başlar. Vatandaşlık uygulamaları ve eğitim gibi hizmetlerin sunumunda etnik unsurlara göre iş görüldüğünde egemenlik krizi yaşanması kaçınılmazdır. Çünkü hâkim etnik unsurun dilinin ve kültürünün azınlıklara dayatılarak asimilasyon siyaseti uygulanması aslında vatandaşlık kurumunun pek de işlemediği anlamına gelir. Tam da bu nedenle anayasanın 66. Maddesinde yer alan “*herkes Türktür*” şeklindeki kural, irrasyonel, gerçeklikten kopuk, tutarsız ve 1930’ların ırkçı atmosferinin ürünü bir dayatma ile azınlıkların legal varlıkları inkâr edilmeye çalışılmış, Kürtler ise yabancılaştırılmıştır. Kürtlere bugün öz vatanlarında yabancı muamelesi yapılmaktadır. Bir ulusal kimlik inşa etmek amacıyla konulan bu proje-maddenin iflas ettiği, devletin bazı tutarsız telafi uygulamalarından da anlaşılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti’nin imparatorluk bakiyesi olduğunu, bu imparatorluğun Kürtler dâhil pek çok halkı barındırdığını ve siyasi sınırlarının etnik sınırlarla tam örtüşmediği gerçekliği ortadayken bütün uyruklara tek bir etnik kimliğin ve tek bir dilin dayatılmasıyla vatandaşlık bunalımının çıkması kaçınılmazdır. Ulusal bir kimlik oluşturmanın tek yolu, Kürtler dâhil azınlık kimliklerinin tanınmasıydı ki, bu fırsat da kaçırılmıştır. Bütün bu manzaranın müsebbibi davalı taraftır. Kendi eliyle, imparatorluğun kadim dönemlerinden beri var olan vatandaşlık kurumunu işlevsiz hale getirerek devlet-uyruk sınırını ihlal etmiştir. İşlevsel ve kapsayıcı bir mukavele oluşturulmaması, ulusal kimliğin azınlıkların farklılıklarına saygılı-sivil bir zemine inşa edilmesinden kan bağı gibi ilkel esaslara göre vatandaşlık ve ulusal kimlik tanımının getirilmesi, Kürt uyrukların da kendi kan bağlarını hatırlamalarına neden olmuştur. Etnik kimliğin sosyopolitik bir araç olarak kullanılması, devletle Kürt uyrukları arasındaki zaten sorunlu olan vatandaşlık bağı artık işlevsiz hale getirmiştir. Böylelikle ulusal bir kimlik inşa edilmesi imkânsızlaşmıştır. Tam da bu nedenle davalı taraf, Kürtlerin yaşadığı coğrafyada ciddi nüfuz problemleri yaşamakta, sıklıkla icraatları uygulanamaz duruma gelmektedir. Kürtlerin risk grubu olarak görülmesi, Kürdistan’da yaşanan asayiş problemleri ve ciddi sosyoekonomik geri kalmışlık bundandır. Devletin yansız ve şeffaf kurallar yerine etnik unsurlara göre iş yapması vatandaşlık kurumunu işlevsiz hale getirmiştir. Bu durum Türkiye’de demokrasi, insan hakları ve hoşgörü kültürünün yerleşmesine engel olmuş, ülkesel ve bölgesel barış ve istikrarı tehlikeye atmıştır. Kısacası vatandaşlık için yansız, rasyonel ve işlevsel bir hukuksal çerçeve çizilmemesi, bunun yerine anayasanın 66. Maddesinde yer alan “*vatandaşlık bağı olan herkes Türktür*” biçimiyle ulusal kimlik inşa edilmesi girişimi başarısız olmuştur.

Bu halde self determinasyon hakkı ile toprak bütünlüğü ilkeleri arasında belli bir gerilim doğması mümkündür. Ancak toprak bütünlüğü ilkesi, zorbalığa verilmiş bir açık çek değildir. Devletler, uyruklarını suiistimal edemez. Toprak bütünlüğü ve egemenlik şartlıdır. Uyruğu olan azınlığa

karşı ciddi insan hakları ihlalleri işleyen veya dilsel/kültürel olarak binlerce yıldır biriktirdiği ne varsa bozmak veya yok etmek amacıyla sistematik asimilasyon politikası yürüten devletlerin toprak bütünlüğü korunmaya değer olmadığı gibi, suiistimal edilen azınlıkla bağlantılı olarak da meşruiyetini kaybeder. Hukuk, isterse toprak bütünlüğü veya egemenlik, her ne örtü altında olursa olsun böyle bir suiistimale izin veremez. Bunun aksi olarak, azınlıklarına saygılı, onların haklarını hayata geçirmesine ve dilleri ile kültürlerini gelecek kuşaklara aktarmasına izin veren devletlerin toprak bütünlüğü ve egemenliği kutsaldır. Kürtler her halk gibi siyasal statüsünü özgürce belirleme, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasını elinde tutma hakkına sahiptir.

Nitekim Uluslararası Adalet Divanı yargıçlarından *Cançado Trindade*, Kosova Tavsiye Kararında, evrensel bir hak olan SD hakkının bir devletin diğer devletlere karşı elinde tuttuğu toprak bütünlüğü ve egemenlik gibi haklardan önce geldiğini, devletin toprak bütünlüğü hakkının, uyrukların haklarını ihlal etme yetkisi tanımadığını, buna aykırı davranan devletlerin uyrukları üzerindeki egemenlik imtiyazını kaybedeceğini, uyruk azınlığın, ciddi insan hakları ihlalleri işleyen devletlerden tek taraflı ayrılma hakkının olduğunu, bunun doğal olduğunu çünkü toprak bütünlüğü ilkesinin suiistimal edilen uyruklara değil, diğer devletlere karşı ileri sürülebileceğini ifade etmiştir. Yargıç *Conçado Trindade* devamında, toprak ve halkın birbirilerine bağlı kavramlar olduğunu, toprak bütünlüğünün, halkın maddi ve manevi bütünlüğü ile atbaşı gittiğini ifade etmiştir. Yargıç *Dillard* da aynı kararda, halkın toprağın kaderini belirlediğini, toprağın halka tabii olduğunu ve halkın kaderini belirleyemeyeceğini belirtmiştir. Gerçekten de azınlıklar, toprağın sahip değiştirmesiyle birlikte elden ele dolaşan serfler veya marabalar olarak düşünülemez. Halkın toprağa, toprağın de devlete tabi olması şeklindeki yanlış inşaa tarzı, ihlallere, suiistimallere ve gaspa kapı aralamaktadır. Devletlerin amacı hangi etnik kökenden gelirse gelsin, uyruklarının mutluluğu, gerçek hak eşitliği, yaşamlarının iyileştirilmesi, maddi ve manevi yönlerinin geliştirilmesidir. Yukarıda değinildiği üzere devletin, tek başına, varlığını sürdürmek şeklinde nihilist bir amacı olamaz.

Devletin anılan hakları yaşama geçirmekte başarısız olmasının, doğal olarak, ciddi sonuçları olacaktır. Azınlık bir halkın temel haklarına karşı ciddi ihlallerde bulunan devletlerin meşruiyeti son bulur. Self-determinasyon hakkı, her türlü zorbalığa karşı bir çıkış kapısıdır. Toprak bütünlüğü ilkesi, ancak, azınlıklarına hoşgörülle davranan, onların kültürlerini ve dillerini gelecek kuşaklara aktarmalarına ve geliştirmelerine destek olan, kamu kaynak ve hizmetlerini sadece bir etnisiteye özgülemeyen, mevzuatı ve tedrisatı belli bir etnisitenin dili ve kültürü yerine hepsine eşit mesafede, nötr ve rasyonel olarak düzenlemiş, kağıt üstünde değil gerçekten adil ve eşit davranan devletler, meşruluk iddiasında bulunup, toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesini isteyebilir. Toprak bütünlüğü ilkesini, azınlıklara yönelik sistematik ihlaller ve iç self-determinasyon hakkını kullanmayı engellemek için kalkan olarak kullanmak, uyruklarının bir kısmını suiistimal etmek anlamına geldiği gibi, böylesi engellemeler son çare olarak dış self-determinasyon hakkının kullanılması için de ciddi bir gerekçe oluşturur. Ayrımcılık yasağına dair Anayasanın 10. Maddesinde olduğu gibi- soyut düzenlemelerin olması etnik ayrımcılık olmadığını ispat için yetersiz olup, bunun aksine azınlığa yönelik baskılar ve/veya sistematik asimilasyon politikaları uygulanması devletin azınlığa eşitsiz davrandığı ve etnik ayrımcılık yapıldığını ispatlar niteliktedir. Bunun için devlet fonları ve hükümet aygıtının kullanılması eşitsizlik ve ayrımcılığı daha vahim hale getirmektedir. Ayrıca “*Dersim manevraları*” ve adı altında halka karşı kimyasal silahlara başvurulması, çocukların ailelerinden koparılarak yabancı ailelere verilmesi, sivillerin - çocuklar dahi başışık tutulmadan- topluca infaz edilmesi, sistematik köy boşaltma ve göç ettirme gibi olaylar, geçmişte kalsa dahi, sistematik baskı ve ciddi insan hakları ihlalleri için gerekli kriterleri karşılamaktadır. Bu ihlal ve baskıların bir kısmı, Zilan ve Sason’da da tekrar etmiştir.

O halde bir azınlık; a) halk tanımına uyuyorsa, b) ayrımcılığa veya sistematik baskı veya asimilasyona uğruyor veya böyle bir tehlike varsa, c) iç self-determinasyon hakkını kullanması engelleniyorsa, d) serbest iradesiyle dış self determinasyon hakkını kullanmak istiyor ve e) diğer azınlıkların temel insan haklarına ve jus cogens kurallara saygı gösterme kapasitesi gösteriyorsa, dış self determinasyon hakkını, yani ayrılma hakkını, kullanabilir.

2) TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN DE TARAFI OLDUĞU ULUSLARARASI HUKUK HALKLARIN SELF-DETERMİNASYON HAKKINI TANIMAKTADIR.

“Birleşmiş Milletler Şartı’nın” dibacesi şu şekildedir; “Biz Birleşmiş Milletler halkları: Bir insan yaşamı içinde iki kez insanlığa tarif olunmaz acılar getiren savaş felaketinden gelecek kuşakları korumaya, temel insan haklarına, insan kişiliğinin onur ve değerine, erkeklerle kadınların ve büyük uluslarla küçük ulusların hak eşitliğine olan inancımızı yeniden ilan etmeye, adaletin korunması ve antlaşmadan doğan yükümlülüklerle saygı gösterilmesi için gerekli koşulları yaratmaya ve daha geniş bir özgürlük içinde daha iyi yaşama koşulları sağlamaya, sosyal bakımdan ilerlemeyi kolaylaştırmaya ve bu ereklerle ulaşmak için: hoşgörüsüyle davranmaya ve iyi komşuluk anlayışı içinde birbirimizle barışık yaşamaya, uluslararası barış ve güvenliği korumak için güçlerimizi birleştirmeye, ortak yarar dışında silahlı kuvvet kullanılmamasını sağlayacak ilkeleri kabul etmeye ve yöntemleri benimsemeye, tüm halkların ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemesini kolaylaştırmak için uluslararası kurumlardan yararlanmaya, istekli olarak, bu amaçları gerçekleştirmek için çaba harcamaya kara verdik Buna uygun olarak hükümetlerimiz, San Francisco kentinde toplanan ve yetki belgeleri usulüne uygun görülen temsilcileri aracılığıyla işbu Birleşmiş Milletler Antlaşmasını kabul etmişler ve Birleşmiş Milletler adıyla amlacak bir uluslararası örgüt kurmuşlardır.”

“Birleşmiş Milletler Şartı’nın” 1.(2) maddesinde Birleşmiş Milletler’in amacı şu şekilde düzenlenmiştir: “Uluslar arasında, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak”

“Birleşmiş Milletler Şartı’nın” “Uluslararası Ekonomik ve Sosyal İşbirliği” başlıklı 55. maddesinde de self-determinasyon hakkı düzenlenmiştir: “Uluslar arasında halkların hak eşitliği ve kendi yazgılarını kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş barışçı ve dostça ilişkiler sağlanması için gerekli istikrar ve refah koşullarını yaratmak üzere Birleşmiş Milletler: a) Yaşam düzeylerinin yükseltilmesini, tam istihdamı, ekonomik ve sosyal alanlarda ilerleme ve gelişme koşullarını, b) Ekonomik, sosyal alanlarla sağlık alanındaki uluslararası sorunların ve bunlara bağlı başka sorunların çözümünü, kültür ve eğitim alanlarında uluslararası işbirliğini ve c) Irk, cinsiyet, dil ya da din ayrımlarını gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine bütün dünyada etkin bir biçimde saygı gösterilmesini, kolaylaştıracaktır.”

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 1803 (XVII) sayılı, Doğal Kaynaklar Üzerinde Sürekli Egemenliğe İlişkin Genel Kararı self-determinasyon hakkının iktisadi boyutuna vurgu yapmaktadır.

“Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi” ve “İktisadi, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin” 1. maddesi şöyle formüle edilmiştir: “Tüm halkların kendi kaderlerini belirleme hakları vardır. Bu haktan ötürü, siyasal statülerini özgürce saptayarak ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerini özgürce gözetebilirler.”

BM Genel Kurulu’nun 1970 tarihli “Devletler Arasında Dostça İlişkiler Bildirisi” de bu hakkı düzenlemekte olup “Halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini belirlemesi ilkesinin çağdaş

uluslararası hukuka önemli bir katkı da bulunduğu ve bu ilkenin egemen eşitlik ilkesine saygı esasına dayalı olarak etkili bir şekilde hayata geçirilmesinin devletlerarasında dostça ilişkilerin geliştirilmesi için büyük bir önem taşıdığına inanarak (...) önceki paragrafların hiçbir hükmü yukan da açıklandığı üzere halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini belirlemesi ilkesine uygun bir yönetimin ve böylece ırk, inanç ya da renk ayrımı yapmaksızın bir ülkede yaşayan tüm vatandaşları temsil eden bir hükümete sahip, egemen ve bağımsız devletlerin toprak bütünlüğünü veya siyasi birliğini tamamen veya kısmen ortadan kaldıran ya da zedeleyen herhangi bir davranışa hak kazanıldığı ya da böyle bir davranışın teşvik edildiği şeklinde anlaşılabilir.”

22 Mayıs 1969 tarihli “Vienna Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi’nin” “Milletlerarası genel hukukunun yeni bir emredici normunun ortaya çıkması” başlıklı 64. Maddesi: *Eğer milletlerarası genel hukukun yeni bir emredici normu ortaya çıkarsa, bu normla çatışan mevcut herhangi bir anlaşma batıl hale gelir ve sona erer.”* demektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere BM Şartı’nın 1.(2) ve 55. Maddelerinde “*halkların hak eşitliğine ve kendi geleceklerini belirleme*” ilkesine saygıdan söz edilmektedir. Bu maddelerin yanı sıra vesayet rejimleriyle ilgili olarak aynı anlaşmanın 73. ve 76. maddelerinde, sömürge halklarının kendi kendilerini yönetme haklarından söz edilmektedir. Bu son iki maddede self-determinasyon hakkından söz edilmemiş olması, bazı iddiaların aksine aslında halkların self-determinasyon hakkının yalnızca sömürge bağlamıyla sınırlanamayacağını göstermektedir.

BM şartının kabulünden yaklaşık yirmi yıl sonra, 1966 yılında kabul edilen ve her ikisi de 1976’da yürürlüğe giren iki insan hakları sözleşmesinde, self-determinasyon hakkı ifade edilmiştir. Böylece hak kavramı gibi ilkeye oranla daha güçlü bir taahhüdün konusunu oluşturan self-determinasyon hakkı, muhataplarına daha güçlü bir güvence sağlamıştır. “*Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi*” ve “*İktisadi Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesinde*” bu hak şöyle formüle edilmiştir:

Tüm halkların kendi geleceklerini belirleme hakkı vardır. Bu hak kapsamında siyasi rejimlerini özgürce seçebilir ve iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmalarını diledikleri şekilde gerçekleştirebilirler.

Yukarıdaki tanımdan hareketle denebilir ki halkların kendi kaderini tayin etme hakkı bir defaya mahsus bir hak değil ve fakat kendisini sürekli olarak yenilemesi ve güçlendirmesi gereken yaşayan, canlı ve dinamik bir haktır. Bu madde bir bakıma kolektif anlamdaki demokratik yönetim hakkını da teyit etmektedir.

1966 tarihli ikiz sözleşmelerin 1.(3) maddesi ise özerk olmayan ya da vesayet rejimiyle yönetilen ülkelerde yaşayan halklara self-determinasyon hakkının tanınacağından söz etmektedir. Bu konudan ayrı bir paragraf olarak yeniden söz edilmesi, aslında bu hakkın “*sömürge dışı*” bağlamlarda da uygulanabileceğinin ifadesi olarak anlaşılmalıdır. Aksi halde sömürgecilik dönemi kapandığı için, bu hakkın miadını doldurduğu ileri sürülebilirdi. Self-determinasyon hakkı, bugün de uluslararası hukukun ve insan haklarının en temel yapıtaşlarından biridir. Bu hakkın hem siyasi hem de iktisadi boyutu vardır. BM Şartında kendisinden bir ilke olarak söz edildiği halde self-determinasyon zaman içinde uluslararası düzeyde bir hak olarak kabul görmeye başlamıştır. Bir defaya mahsus olmaması ve zamanaşımına tabii olmaması itibarıyla, self-determinasyon hakkının dinamik bir mahiyete sahip olduğu açıktır. Sözgelimi uluslararası düzenlemelere göre belli şartlar altında halk olma niteliğine haiz olan Kürtler gibi azınlık grupları da self-determinasyon hakkından yararlanabilecektir. O halde bu alandaki uluslararası

kurallaşmaya göre self-determinasyon farklı bağlamlarda ve formatlarda hayata geçirilmesi öngörülen çok boyutlu ve dinamik bir haktır.

BM kurucu anlaşmasının önsözünde yer alan, *“biz Birleşmiş Milletler halkları, savaş felaketini ortadan kaldırmaya kararlıyız”* ifadesi ile 1966 tarihli iki insan hakları sözleşmesinin 1.1 maddelerinde yer alan *“tüm halkların kendi geleceklerini belirleme hakkı vardır”* ifadesi başta olmak üzere self-determinasyon hakkından söz eden uluslararası belgelere göre, insan haklarının ve uluslararası dayanışmanın asli varoluş nedeni, hükümlerinin devlette değil, halkta olduğunu ve meşruiyetin asıl kaynağının da halk olduğunu vurgulamaktır. Tam da bu nedenle, self-determinasyon hakkının ikiz sözleşmelerin 1. Maddesini işgal etmesi tesadüf değildir. Bedjaoui'ye göre *“uluslararası hukukun normlar hiyerarşisinde halkların kendi geleceklerini belirleme hakkı uluslararası topluluğu yönlendiren diğer ilkelerin kendisinden neşet ettiği, hayati önemdeki birinci ve asli koşuldur. O nedenle bu hak kendisi ile çatışan düzenlemelerin yasaklandığı emredici bir norm olarak jus cogens kategorisine girmektedir. “Dolayısıyla diğer bütün siyasal ve medeni haklar bu hakkın üzerine bina edildiği için, bu hakkın yokluğunda ifade hürriyeti, dernek kurma, iktisadi özgürlükler, yaşam hakkı, işkence yasağı, adil yargılanma hakkı ve mülkiyet hakkı gibi bütün haklar ya kırılganlaşmakta veya büsbütün anlamını yitirmektedir.*

Daha önce belirtildiği gibi, self-determinasyon hakkının bir de iktisadi boyutu vardır: Doğal kaynaklar üzerinde sürekli egemenlik ilkesi. İktisadi kalkınma hakkıyla da yakından ilgili olan bu ilke, ilk kez 1962 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararı ile gündeme gelmiştir. Devletin kendi doğal kaynakları üzerinde sürekli egemenliğini öngören bu karara göre, devletin tüm vatandaşları anlamında bir halkın sahip olduğu doğal kaynaklar ve zenginlikler yine o halkın refahı ve iktisadi kalkınması için değerlendirilmelidir. 1966 tarihli *“Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi”* ile aynı yıl kabul eden *“İktisadi, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin”* 1.(2) maddesi de halkların kendi doğal kaynaklarından serbestçe yararlanma hakkından söz etmektedir:

“Tüm halklar kendi çıkarları doğrultusunda karşılıklı yarar ve uluslararası hukuk ilkesi esasına dayanan uluslararası iktisadi işbirliğinden kaynaklanan yükümlülüklerini ihmal etmemek kaydıyla, doğal zenginliklerinden ve kaynaklarından serbestçe yararlanırlar. Bir halk hiçbir şekilde kendi geçimi için gereken kaynaklardan yoksun bırakılamaz “

Türkiye'nin de tarafı olduğu bir sözleşme olması hasebiyle, bu belgenin bağlayıcı olduğunu belirtmek gerekir. Bu yüzden bu maddenin hukuki ağırlığı inkâr edilemez.

Görüldüğü gibi burada da bir ülkenin sahip olduğu doğal kaynakların ve zenginliklerin, yabancı çıkar gruplarının değil ve fakat o ülkede yaşayan halkın çıkarına kullanılması öngörülmektedir. Uluslararası ticaretin ve iktisadi iş birliğinin ekonomik sömürü biçimine dönüşmemesi de bu bağlamda büyük önem taşımaktadır. Böylece halkların kendi geleceklerini belirleme hakkının, hem siyasi hem de iktisadi emperyalizme karşı, bir devletin ülkesinde yaşayan tüm halkın çıkar ve önceliklerini kolektif bir insan hakkı olarak uluslararası hukukun gündemine yerleştirdiği görülmektedir.

Bir insan topluluğunun hangi saiklerle kendi geleceğini belirlemek istediği hususu önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun için *“halk”* olma niteliğine haiz bu topluluğu bir araya getiren ortak unsurlara bakmak gerekir. Aslında bu ortak unsurlar duruma ve şartlara göre değişiklik göstermektedir. Burada kimi zaman ortak dil, kimi zaman mensubu olunan din, kimi zaman da ortak aidiyet duygusu öne çıkabilmektedir. Tibet halkının bağımsızlık mücadelesinin dayanağı olan unsurlar, Tayvan halkının bu yöndeki talebinin esasını oluşturan unsurlardan

farklı olabilir. Kimliğini korumak isteyen toplumsal gruplar, öncelikli olarak ortak bir kültürü paylaşırlar. Bu paylaşım o gruba mensup bireylerin yabancı bir kültürün dayatılmasına karşı direnç göstermesine yol açar. Bu anlamda kültürel özerklik arzusu geçmişten günümüze insanları siyasi olarak en fazla motive eden unsurlardan biri olmuştur. İşte bu arzu ve arayışın modern dönemde aldığı özel biçim SD hakkıdır. Meselenin siyasi boyutu da en az kültürel boyutu kadar önemlidir. Bir halkın kendi geleceğini belirlemesi, bu halkın kendisini yönetecek olan hükümetin seçiminde söz sahibi olmasını, o yönetimi denetlemesini ve yönetim sürecine aktif katılımını ihdas etmektedir. O halde *Klabbers'in* de vurguladığı gibi bugün self-determinasyon hakkının en önemli varlık nedeni ve işlevi, bir halkın kendi geleceğini etkileyen hususlarda karar verme sürecine katılımının sağlanmasıdır. Bu yönüyle self-determinasyon hakkı usule yani prosedüre ilişkin bir hak olarak tebarüz etmiştir.

3) SELF-DETERMİNASYON HAKKI SÖMÜRGE OLMAYAN HALKLARIN DA HAKKIDIR. SÖMÜRGE OLMADIKLARI HALDE SELF-DETERMİNASYON HAKKINI KULLANARAK DEVLET OLAN HALKLAR VARDIR.

Bangladeş Eritre, Darfur ve Kosova gibi pek çok örnek, self-determinasyon hakkının yalnızca sömürgelere uygulanabileceğine dair iddiaları anlamsız hale gelmiştir. 1971 yılında Bengallerin yaşadığı Pakistan'la toprak bağlantısı olmayan Bangladeş (Doğu Pakistan) Hindistan'ın desteğiyle ayrılmış ve uluslararası topluluk bu ayrılmayı tanıyarak 1974 yılında BM üyeliğine kabul etmiştir. İncelemeye değer diğer örnek Eritre'dir. 1890-1941 arası İtalyan sömürgesi olan ve 1941'de İngiliz egemenliğine giren Eritre, 1952'de federe birim olarak Etiyopya'ya bırakıldı. Etiyopya burayı 1962'de yapılan anlaşmalara aykırı biçimde ilhak etti. Bunun üzerine başlayan silahlı mücadele sonucu Eritre, Mayıs 1993'te yapılan referandumla Etiyopya'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etti. Etiyopya hükümeti bunu kabullendi ve BM de Eritre'yi üyeliğe kabul etti. Buradaki ayrılmanın gerekçesi de self-determinasyondur, fakat Eritre'nin durumu ülkeye bitişik olduğu için sömürge tanımına uymuyordu. Bununla birlikte, "*soy, inanç ve renk aynı yapan, halkını temsil etmeyen yönetimlerden ayrılma*" gerekçesi yani iç self-determinasyonun gerçekleşmemesi ayrılmanın hukuksal dayanağını oluşturdu. Ayrıca burada anlaşmayla belirlenmiş egemenlik hakkını elinde bulunduran bir statünün (federe devlet) ihlali söz konusuydu ve yönetim kuzeyde yerleşik Eritreli, devlete egemen Amharik topluluğu içinde asimile etmeye çalışıyordu. Dahası, 1991'de ülkede yaşanan askeri darbe sonucu istikrarlı bir hükümetten de söz edilemezdi. Aynı şekilde sömürge statüsüne sahip olmayan Quebec ve İskoçya, hâkim devletler Kanada ve Birleşik Karalık'a karşı self-determinasyon haklarını kullanmışlardır.

Gerek BM Şartında ve bahsi geçen kararlarda, gerekse "*ikiz sözleşmeler*" olarak bilenen sözleşmelerde sömürge olma şart koşulmadığı gibi "*yabancıların hâkimiyetinde olan halklar bu hakka sahiptir*" ibaresi kullanılmıştır. Bir halkın self-determinasyon hakkını kullanabilmesi için sınırlarında yaşadığı devlete hâkim olan halka veya gruba "*yabancı*" olması diğer şartların da olması koşuluyla yeterlidir.

Bu devletlerin tamamı, hukuki olarak sömürge statüsünde olmamalarına ve durumları daha çok doktrinde geçen "*bitişik sömürge*" tanımına daha çok uymasına rağmen self-determinasyon hakkını kullanarak devletleşmişlerdir.

4) İÇ SELF-DETERMİNASYON HAKKININ UYGULANMAMASI DURUMUNDA, DIŞ SD HAKKININ UYGULANMASI HAKKI DOĞAR. AZINLIK HALKI TEMSİL ETMEYEN, ONUN ETNİK VE DİLSEL ÖZELLİKLERİNİ KAMUSAL ALANA YANSITMAYAN,

SİSTEMATİK ASİMİLASYON VE BASKI UYGULAYAN DEVLETLERİN TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜ KORUNMAYA DEĞER DEĞİLDİR. TOPRAĞA EGEMENLİK HAKKI ÜSTÜNDE YAŞAYAN HALKIN İRADESİNE TABİİDİR.

Self-determinasyon hakkı, halk egemenliği kavramıyla yakından ilişki içindedir. Devletin kendiliğinden bir varlığı olmayıp, bütün bir meşruiyetinin kaynağı halkın rızasıdır. Belirli bir toprak parçasının geleceğine orada yaşayan halk kendi özgür iradesiyle karar vermelidir. Nitekim 1. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı İmparatorluğunun toprakları üzerinde kurulan yeni devletler ve mevcut Türkiye Cumhuriyeti devleti, halkların kendi kaderini tayin etme hakkı dairesinde düşünülmüştür. Böylelikle Osmanlı sultanının, örneğin Ürdün halkı üzerinde hiçbir meşru otoritesinin olmadığı, onlarla tarihi, coğrafi, kültürel ve dilsel hiçbir ortaklığı da olmadığı da dikkate alınarak, halkın rızası hilafına hükmedemeyeceği kabul edilmiştir.

1970 yılında BM Genel Kurulunca kabul edilen “*Devletler Arasında Dostça İlişkiler Bildirisi*,” self-determinasyon hakkının ve iş bu davanın içeriğinin anlaşılması konusunda önemli katkılar sağlamaktadır. Bu bildirin, self-determinasyon hakkını düzenleyen bölümünün kaleme alınış tarzı, etnik ya da dini azınlıkların da böyle bir haktan yararlanabileceğini ihdas etmektedir. Daha doğrusu sömürge dışı bağlamlarda da bu hakkın kullanımı söz konusu olabilecektir. Gerçekten de bildirin halkların kendi kaderlerini belirleme hakkına ilişkin kısmında yer alan bir paragrafta “*halk*” olma ehliyetine sahip bir azınlık grubunun, bu hakkı siyasi taleplerinin dayanağı yapamamasının ön koşulunun devleti yöneten iktidarın halkın bütününe temsil etme, daha doğrusu çoğunluğun yanında azınlık halkın da tarihi, kültürel ve dilsel değerlerini kamusal alana yansıtma, onları hayata geçirme kabiliyetine sahip bulunması olduğunu ifade etmiştir:

“Önceki paragrafların hiçbir hükmü yukarıda açıklandığı üzere halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini belirlemesi ilkesine uygun bir yönetime ve böylece ırk, inanç ya da renk ayrımı yapmaksızın bir ülkede yaşayan tüm vatandaşları temsil eden bir hükümete sahip, egemen ve bağımsız devletlerin toprak bütünlüğünü veya siyasi birliğini tamamen veya kısmen ortadan kaldıran ya da zedeleyen herhangi bir davranışa hak kazanıldığı ya da böyle bir davranışın teşvik edildiği şeklinde anlaşılabilir.”

Yukarıdaki paragraftan açıkça anlaşıldığı üzere self-determinasyon hakkının kullanımı kısıtlanmış olup kendisini uyuştuğu olan halkların hak eşitliğine ve kaderini özgürce belirleme hakkına aday devletlerin ırk, dil, din hiçbir konuda uyrukları arasında ayırım yapmayan ve onları tüm bu yönlerini tanıyarak temsil eden devletlerin toprak bütünlüğü her türlü tartışmanın üstündedir. Yine, belli bir etnik grubun diğer etnik gruplar üzerinde siyasi baskı kurduğu devletler meşru olamayacağından, hakları çiğnenen azınlığın da self-determinasyon hakkının doğmuş olacağı bu belgede mefhumu muhalifinden ama açıkça kabul edilmektedir. Dostça İlişkiler Bildirgesi’nde iç ve dış self determinasyon kavramlarını ima ederek, self determinasyon hakkının yanında, aynı zamanda, egemenliğe ve toprak bütünlüğü ilkesine de bir sınır getirmektedir. Bu sınır, devletin uyuştuğu olan azınlığa kaderini özgürce belirleme hakkını tanımasıdır. Bunun haricinde bildirgede uyrukların tek tip olmadığı ve farklı halklardan oluşabileceği ima edilmiştir. Devletin tek bir halktan oluştuğu çoğunlukla bir mitem başka bir şey değildir.

Egemenlik hakkının sorumlulukla kullanılması gerekir. Uyruklara, rasyonel olmaktan uzak yasalarla ulus inşa etme veya her ne ad altında olursa olsun, onları yansıtmayan bir kimliğin dayatılması, 1930’ların Nazi ve Faşizm rejimlerinin arkaik siyasetidir. BM eski Genel sekreteri Butros Ghali; “*mutlak ve dışlayıcı egemenlik geride kalmıştır, (zaten) bu kuram hiçbir zaman gerçekte uyum içinde olmamıştır.*” demiştir. Kaldı ki egemenliğin kendisi de kompoze bir

kavramdır. Klasik mutlakiyetçi egemenlik kavramı çağdışı olup kabul edilemez. Yine Kofi Annan'ın bu konudaki sözleri çok önemlidir: “*Egemenlik hiçbir zaman hükümetlere insan haklarını ve onurunu ortadan kaldırma yetkisi vermez. Egemenlik yalnızca gücü değil, sorumluluğu da getirir.*” Kaldı ki egemenlikle kastedilen azınlıklar veya tek tek uyruklar üzerinde egemenlik değildir. Devlet, uyruğu olan azınlıkların veya onun bireylerinin sahibi olmamış, bunlar da doğuştan gelen ve kendilerine sıkı sıkıya bağlı haklarını devlete devretmemiştir.

Bu noktada toprak bütünlüğü ve self determinasyon hakkının uluslararası hukukun kavramları olduğu ve halklarla bireyleri ilgilendirmediği, çünkü uluslararası hukukun aktörlerinin devletler ile uluslararası kuruluşlar olduğu akla gelebilir. Ancak *Uluslararası Adalet Divanı*, “*Batı Sahra Tavsiye Kararı*”nda self-determinasyon hakkının, devletlerarasındaki ilişkilerden ziyade, ilgili halkın uyruğu olduğu devletle ilişkisine dair olduğu yorumunu yapmıştır. *Uluslararası Adalet Divanı* aynı kararında, bir devlet içinde birden fazla halkın olabileceğini ve bu halkların her birinin self-determinasyon hakkına haiz olduğunu ve halkın özgür seçimi olduğu sürece iç self-determinasyon hakkının uygun olduğunu vurgulamıştır.

Bu konuda Cassese şöyle demektedir; “*Bir ırki veya dini grup, dış self-determinasyonun bir şekli olan ayrılmaya (secession), iç self-determinasyonun kesinlikle erişilemez olduğu durumlarda, teşebbüs edilebilir. Aşın veya sonu gelmez zulüm ve makul bir şekilde başıaçık muhalefet etme ümidinin bulunmaması, ayrılmayı meşru kılabılır. Bir ırki veya dini grup, iç-self determinasyonu başarmak için tüm çabaların başarısız olduğu veya başarısız olmaya mahkûm olduğu açık olduğunda, dış self-determinasyonun en radikal şeklini böylelikle uygulanmış olarak, ayrılabilir.*”

Ayrıca İnsan Haklarına İlişkin 1993 BM Dünya Konferansında ortaya çıkan, “*Viyana Bildirisi’nde*” hükümetin ülkeye ait bütün halkı temsil etmesi gerektiği ile ilgili ifade defalarca vurgulanmıştır. Viyana Bildirisi, sadece ülkeye bağlı olan bütün halkı hiçbir ayırım biçimi olmadan temsil eden hükümetlere karşı self determinasyon hakkının ileri sürüleceğini belirtmektedir. Dolayısıyla 1993 *Viyana Bildirisi*, self determinasyon hakkını genişletmiştir. Buna göre bu hak, halkının bütünüyle temsilcisi olmayan bir hükümete karşı ileri sürülecektir ve bu halk 1970 bildirisinde olduğu gibi sadece ırk, inanç ve renk bakımından değil diğer karakteristik özellikleri nedeniyle de politik temsilden dışlanmış bir halk olabilir.

Görüldüğü gibi uluslararası hukuk belgelerine, doktrine ve uygulamalara bakıldığı zaman iç self determinasyon hakkı uygulanmadığı, yani etnik, tarihi, dilsel, kültürel olarak hâkim halktan farklı ve kendi coğrafyalarında çoğunluğu oluşturan bir halk dış self-determinasyon hakkını kullanabilir.

5) KÜRTLER, ETNİK, DİLSEL, TARİHİ VE KÜLTÜREL OLARAK, ANAYASANIN 66. MADDESİNDE HÂKİM UNSUR OLARAK BELİRTİLEN TÜRK HALKINDAN TAMAMEN FARKLI VE SELF-DETERMİNASYON HAKKINI HAİZ BİR HALKTIR.

Yukarıda da belirtildiği gibi self-determinasyon hakkına sahip olan birimler “*halklardır*”. Bu konuyu düzenleyen uluslararası belgelerde bu durum açıkça ifade edilmektedir. Kavramın içeriği konusunda bir parça belirsizlik olduğu açıktır. *Cristescu*, BM için hazırladığı bir raporda, halk terimi konusundaki farklı görüşleri bir araya getiren şu tanımları yapmaktadır.

“*Halk*” kelimesi kendi geleceğini belirleme hakkını kullanmaya vakıf, homojen bir kitle olarak belli bir bölgede yaşayan ve grup üyelerinin birbirine etnik ya da başka bağlarla bağlandığı tüm toplumsal gruplar şeklinde anlaşılmalıdır. Herhangi bir toplumsal grubun halk tanımı içine

girebilmesi onların otomatik olarak bu haklardan yararlanacakları anlamına gelmemektedir. Bu büyük ölçüde onların bu hakkı kullanabilecek kapasiteye ve güce sahip olmalarına bağlıdır. “

Buna göre azınlıkların da belli koşullarda “*halk*” sayılması gerektiği söylenebilir. Bu koşullar içinde en fazla önem arz eden unsurlar şunlardır: Azınlık grubunun ortak etnik ya da dini kimliğe sahip bulunması; kolektif kimliğini korumaya istekli olması, belli bir coğrafya içinde çoğunluğu oluşturması ve kendisini temsil etme etkisini haiz örgütlenme içine girmesi.

Kürtler Aryan bir millet olup, Kürtçe bütün lehçeleriyle birlikte Hint- Avrupa dil ailesine bağlı Hint-İran dillerinin kuzeybatı grubuna dâhildir. Bu açılarından bakıldığında Kürtlerin, kültürel miras, gelenekler, etnisite, dil, tarih, coğrafya ve hatta mezhepsel farklılıkları nedeniyle Türk milletine dâhil olmadıkları –bazı ciddiyetsiz iddialar hariç- her türlü tartışmanın üstündedir. Türk halkı Anadolu’ya gelmeden önce Kürdistan *terra nullius* değildi. Bu bölge, tarih boyunca *Korduene, Kardukiya, Zozan ve Kürdistan* gibi isimlerle anılmıştır. Dilleri olan Kürtçe, Hint-Avrupa dil ailesinin Kuzeybatı İran sınıfına girer. Kürtler, Ortadoğu’nun en eski otokton halklarından biridir. Malazgirt savaşı döneminde Şeddadiler, Mervaniler, sonrasında Eyyubiler gibi Kürt devletleri vardı. Safevi ve Osmanlı devletleri arasındaki savaşlardan sonra Kürdistan bu iki imparatorluk arasında ikiye bölünmüştür. Osmanlı Sultanı Yavuz Selim’le yapılan ittifak anlaşmasıyla, Safevilere karşı Osmanlı ittifakında yer almış, ancak Yavuz Selim Kürt hükümetlerine saygı duymuş, onların otonom yapılarına karışmamıştır. Son yüzyılda ise Osmanlı İmparatorluğunun yerine kurulan tekçi devletler Kürtlerin her türlü hak ve özgürlük taleplerini şiddetle bastırarak, ulusal haklarından mahrum bırakılmışlardır.

Bugün Türkiye’de yirmi milyondan fazla Kürt, her türlü idari, siyasi ve kültürel özerklikten uzakta ve başka bir etnik kimlik altında yaşamaya zorlanmaktadır. İlkokuldan üniversiteye kadar devam eden bir Kürt öğrenciye, tek bir basit Kürtçe kelime dahi öğretilmemektedir. Ulusal mevzuatta Türk etnisitesi ve halkına binlerce yollama var iken, Kürt kelimesine rastlamak imkânsızdır. . Bugün Ahlat Eyyubi Kürtlerine anıt mezarlık, Selçuklu Türk mezarlığı, Bu husus sadece Türk halkının hukuk kişisi olarak görüldüğüne delalet etmektedir. Kürtlere ait tarihi ve kültürel eserler yok edilmekte veya kaynaklar tahrif edilerek başka milletlere aitmiş gibi gösterilmektedir. Hakkari Mirlerine ait Hoşab kalesi Osmanlı eseri olarak resmi kayıtlara geçirilmiştir.

Lozan anlaşması ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilanından sonra Kürt kültürünün yok ve asimile edilmesi için kanun ve uygulamalar marifetiyle sistemli bir siyaset yürütülmektedir. Kürtçenin Kurmanci lehçesinin günlük yaşamda daha az konuşulması, unutulmaya başlanması daha da kötüsü Zazaki lehçesinin Birleşmiş Milletler’in yok olan diller listesine girmesi bu durumun açık kanıtıdır. Buchanan bu konuda şöyle demektedir; “*eğer bir grup kendi farklı kültürünü veya toplumsal yaşayış tarzını koruyamayacaksa ayrılmak meşrudur*”

6) SELF-DETERMİNASYON HAKKI JUS COGENS’TİR VE BU HAKKI İHLAL EDEN HER TÜRLÜ DÜZENLEMENİN ÜSTÜNDEDİR.

Halkın self-determinasyon hakkından yararlanabilmesi için belirli bir coğrafyada çoğunluk olarak yaşamaları gerekmektedir. Bu şart gerçekleşmemiş ise söz konusu hakkın varlığından bahsedilemez. Yukarıdaki, açıklamalar ışığında denilebilir ki, bin yıllardır aralarında tarihi, kültürel ve psikolojik bağlar bulunan Kürt halkı, binlerce yıldır yaşadıkları coğrafyada demografik ekseriyeti oluşturmakta olup, engel oluşturan hukuksuz düzenlemeler ortadan kaldırıldığı takdirde self-determinasyon iradesini ortaya koyabilecek güçtedir. Çünkü azınlıklar tek başlarına yönetimin şeklini belirleyemezler veya ayıramazlar, böyle bir durumda çoğunluk

mağdur edilmiş olur. Ayrıca bunlar dağınık bir biçimde yaşıyorlar ise “dış self-determinasyon” pratikte mümkün değildir. Ayrıca bu halkın self-determinasyon iradesini taşıması gerekir.

İşte bunun içindir ki uluslararası camia, mutlak uyulması gerektiğine inandığı kuvvet kullanma yasağı, soykırım suçu yasağı ve self-determinasyon hakkı, deniz haydutluğunun yasaklanması, insanlığa karşı suçların yasaklanması ve insan hakları kuralları gibi sınırlı sayıda kurala ayrı bir önem atfetmiştir.

Genel olarak hukuk, toplumsal bir yaşam düzeni için gerekli olan kuralların, adil bir biçimde işlevsel olabileceği bir mekanizmayı amaçlamaktadır. Toplumlar, kamu düzenini, genel ahlakı, hak ve özgürlükleri koruyabilmek için kesin, öncelikli olarak uygulanacak kurallar kabul etmiştir. Bu kurallara emredici kurallar denir. Nasıl ki iç hukukta hukuk kişilerinin uygulamak zorunda oldukları sözleşme ile aksini gerçekleştiremedikleri kurallar varsa, uluslararası hukukta da bu nitelikte kurallar vardır. Uluslararası hukukta bu kurallar topluluğuna jus cogens denir. Jus cogens Uluslararası hukukta normlar hiyerarşisinin en üstündedir yani kesinlikle jus cogens olduğu kabul edilen bir kurala aykırı eylem gerçekleştirilemez veya anlaşma imzalanamaz. Bu kurallar sapılması mümkün olmayan kurallardır. Jus cogens olarak kabul edilen kuralların sayı olarak da çok az olduğunu ifade etmek gerekiyor.

Jus cogens kökenlerini kadim zamanlardan bugüne kadar tabii hukuka dayandırıyor olsa bile uluslararası hukukta yazılı halini alması 1969 yılında Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen “*Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi*” ile mümkün olmuştur. VAHS jus cogens kavramını şu şekilde tanımlamıştır.

“Madde 53- Bir milletlerarası emredici hukuk normu ile çatışan antlaşmalar

Bir antlaşma yapılması sırasında milletlerarası genel hukukun emredici bir normu ile çatışıyorsa batıldır. Bu sözleşme bakımından milletlerarası genel hukukun emredici bir normu, bir bütün olarak Devletlerin milletlerarası toplumun, kendisinden hiçbir surette sapmaya müsaade edilmeyen ve ancak aynı nitelikte olan daha sonraki bir milletlerarası genel hukuk normu ile değiştirilebilecek olan bir norm olarak kabul ettiği ve tanıdığı bir normdur.”

Madde metninde üzerinde durulması gereken hususlar jus cogens kabul edilen bir normun ancak yine jus cogens kabul edilen bir başka normla değiştirilebilir nitelikte olması yani bir hüküm genel hukuk ilkesi olsa dahi eğer jus cogens niteliğe haiz değilse yine de batıl olacaktır. Ayrıca maddede bir bütün olarak devletlerin bir kuralı jus cogens olarak kabul etmesi ve tanınması şartından söz edilmektedir. Buradan anlaşılması gereken tüm devletlerin kabul etmesi ve tanınması değildir. Çoğunluğun kabulü ve tanınması bir kuralın jus cogens niteliğe haiz olması için yeterlidir. Yine de devletlerin bir araya gelip oylama yapması gerekliliği anlaşılmalıdır. Devletlerin genel tavırları bu anlamın oluşması için yeterlidir.

VAHS geriye doğru yürüme meselesine de açıklık getirmiştir. Şöyle ki; bir antlaşma hükmü kendisinin yürürlüğe girmesinden sonra jus cogens olarak kabul edilecek bir hukuk normuyla çatışırsa antlaşma yine geçersiz sayılacaktır. Örneğin köle ticareti yasağının jus cogens olarak kabul edilmesinden önce köle ticaretiyle ilgili yapılan bir antlaşma geçerliliğini sürdürüyor denilemez. İlgili sözleşme artık geçersizdir. VAHS bu durumu şöyle düzenlemiştir:

“Madde 64- Milletlerarası genel hukukunun yeni bir emredici normunun ortaya çıkması.

Eğer milletlerarası genel hukukunun yeni bir emredici normu ortaya çıkarsa, bu normla çatışan mevcut herhangi bir antlaşma batıl hale gelir ve sona erer.”

Sözleşmenin bu hükmü bizi yakından ilgilendirmektedir. Çünkü self-determinasyon hakkı Lozan Anlaşması imzalandıktan sonra jus cogens norm olarak kabul edilmeye başlandı. Nasıl ki köle ticareti ile ilgili bir anlaşma köle ticareti yasağının daha sonra jus cogens olarak kabul edilmesiyle birlikte geçersiz kabul ediliyorsa, Kürtlerin self-determinasyon hakkını engelleyen Lozan Anlaşması da bu hakkın jus cogens olarak kabul edilmesiyle birlikte geçersiz hale gelmiştir. Bu durum jus cogens ahlaka ve vicdana dayanması ve normlar hiyerarşisinde en üstte bulunmasıyla ilgilidir.

BM Genel Kurulu, self-determinasyon hakkının emredici statüsüne ilişkin birkaç beyanda bulunmuştur. Örneğin, 1803 sayılı kararın önsözünde Genel Kurul, ekonomik ve finansal anlaşmalar arasında gelişmiş ve gelişmekte olan devletlerin, insanların ve ulusların, self-determinasyon hakkının ve eşitlik ilkelerinin temel alınması gerektiğine dikkat çekmiştir. Ayrıca, Genel Kurul Karar 35/118'de self-determinasyon ve bağımsızlıkla sömürge altındaki insanların devredilemez haklarıyla çatışan ya da görmezlikten gelinen ya da ihlal edilen, sömürgeci ya da ırkçı güçler tarafından tek taraflı eylemleri veya düzenlemeleri veya bu konulara ilişkin herhangi bir anlaşmayı reddetmiştir. Bu tutum açıkça anlaşmaların izin verilebilir içeriğini sınırlayarak self-determinasyon ve kamu düzeni ilkesinin emredici norm statüsünü dikkate almaktadır.

Uluslararası Hukuk Komisyonu 1966 tarihli 50. madde şerhinde kendi kaderini tayin ilkesini jus cogens'e örnek olarak göstermiş, daha sonraki çalışmalarında da bu yaklaşımını sürdürmüştür. Viyana Antlaşmalar Hukuku Konferansı sırasında da bazı devletler tarafından söz konusu ilke jus cogens olarak kabul edilmiştir. Bu konuda Milletlerarası Adalet Divanı'nın self-determinasyon hakkını örtükte olsa jus cogens olarak değerlendiren kararları olduğunu belirtelim.

Bedjaoui ve Cassese gibi günümüzün önde gelen bir kısım uluslararası hukuk otoritesine göre, hakların geleceklerini belirleme hakkı, uluslararası hukukun amir bir hükmü olup, *erga omnes* niteliğinde bir sorumluluktur. Uluslararası Adalet Divanı'da birçok karar ve danışma görüşünde self determinasyon hakkını *erga omnes* nitelikte bir norm olarak kabul etmiştir. Bugün bir devletin vatandaşlarının self determinasyon hakkını garanti altına alıp almadığı, devletin münhasır yetkisine giren bir konu olmaktan çıkmış, uluslararası bir sorun haline gelmiştir. Bu hakkın yalnızca fiiliyata aktarılabilirliği kuşkulu olan, soyut bir hüküm olmayıp, somut durumlara da uyarlanabileceği, onun insan hakları düzenlemelerinin bir parçası haline gelmiş olmasından anlaşılabilir. Bu hakkın mevcudiyeti aynı zamanda bireysel anlamdaki insan hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması için zorunlu bir ön koşuldur; çünkü devletin baskısına maruz kalan bir halkın en temel hakları dahi tehdit altında olacaktır. Nitekim Uluslararası Adalet Divanı, Batı Sahra kararında, Doğu Timor kararında self determinasyon hakkının, ilgisi için herkese karşı ileri sürülebilen hak ve devlet için ise ihlal etmemesi gereken yükümlülük olduğunu ifade etmiştir. (*ICJ, Western Sahara, Advisory Opinion of 16 October 1975, prg. 55; ICJ, Case Concerning East Timor (Portugal v. Australia), Judgment of 30 June 1995, prg. 29*).

Self-determinasyon hakkına haiz olduğu ve self-determinasyon hakkının jus cogens olduğu tartışmaya mahal vermeyecek iki gerçektir. Lozan Anlaşması'nın Kürtlerin self-determinasyon hakkını ortadan kaldırdığı, böylelikle bağımsız Kürdistan devletinin kurulmasını engellediği ve bu durumun ahlaki ve insani olarak kabul edilemez olduğu bir başka gerçektir. Osmanlı döneminde tanınan, yüzyıllarca genişçe bir özerklikten yararlanmış Kürdistan bölgesinin statüsünün ne olacağının Kürtlerle belirlenmemiş olması ve Kürt coğrafi alanının dört parçaya bölünmüş olması, bu durumun siyasal, kültürel, sosyal, ekonomik birçok alanda soruna sebep

olması, çatışmaların da günümüzde devam ediyor oluşu, sorunun çözümünde Kendi Kaderini Tayin Hakkının uygulanmasını gerekli kılmaktadır. İyi niyet, hakça ilkeler, uluslararası sorumluluktan kaçmak için iç hukukun gerekçe gösterilemeyeceği gibi diğer ilkeler de göz önüne alınarak davacının mensubu olduğu Kürtlerin Kendi Kaderini Tayin Hakkının çözümlenmesi için saygıdeğer mahkemenize başvurma zorunluluğu doğmuştur.

MADDİ DELİLLER: Müvekkilimin 02.05.2023 tarihli başvuru dilekçesi, tebliğ kağıdı, 1938 Dersim manevralarına ilişkin kayıtlar, Milli Eğitim Bakanlığı'nın milli eğitim siyaseti ve ders kitapları, Sevr Anlaşması ve Lozan Barış Anlaşmaları ve görüşme tutanakları, Ad Değiştirme İhtisas Kurulu kayıtları, Genelkurmay Başkanlığınca bastırılan beyaz kitap, Şark Islahat planı ve diğer deliller (Bunların getirilmesi talebimiz vardır)

HUKUKİ NEDENLER: BM Şartı, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler İktisadi, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, BM Genel Kurulu'nun 1970 tarihli "*Devletler Arasında Dostça İlişkiler Bildirisi*", AİHS ve ek protokolleri, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve tüm mevzuat.

SONUÇ VE TALEP: Yukarıda anılan nedenlerle müvekkilimce davalıya yapılan 02.05.2023 tarihli idari başvurunun sessiz kalınarak zımnen reddedilmesi işleminin İPTALİNİ, davacının mensubu olduğu Türkiye Cumhuriyeti uyruğu Kürt milletine, Türkiye'nin de altında imzası olduğu Birleşmiş Milletler Şartı, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler İktisadi, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi uyarınca, kendi kaderini tayin etme (self-determinasyon) hakkının kullandırılmasını, saygılarımla bilvekele arz ederiz.

AMED 02.07.2023

Av Hişyar ÖZALP Av Rıdvan DALMIŞ